

ОЗНАКИ КОНС'ЮМЕРИЗМУ В ІНВЕСТИЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Як елемент конс'юмеризму, розглядається така категорія як «економічний інтерес». Акцентується увага на економічних інтересах, які переслідуються суб'єктами акціонерного товариства під час здійснення інвестиційної діяльності. Пропонуються конкретні управлінські дії щодо гармонізації цих інтересів з врахуванням інших ознак конс'юмеризму.

В качестве элемента консьюмеризма рассматривается такая категория как «экономический интерес». Акцентируется внимание на экономических интересах, которые преследуются субъектами акционерного общества во время осуществления инвестиционной деятельности. Предлагаются конкретные управленческие действия относительно гармонизации этих интересов с учетом других признаков консьюмеризму.

Such category as «economic interest» is examined as an element of consumerism. The accent is made on the economic interests which are pursued by the subjects of a joint-stock company during realization of investment activity. In relation to harmonization of these interests, there have been proposed specific administrative actions, with account of the other identifying signs of consumerism.

Дослідження діяльності сучасних підприємств показують, що інвестиційним процесам, які там відбуваються, приділяється уваги все більше і більше. Обираються різні управлінські стратегії для здійснення ефективного інвестиційного процесу. Причому переслідується ціль зробити цей процес ефективним для всіх зацікавлених сторін. Тому постає проблема узгодження інтересів різних осіб. Ця проблема є актуальною особливо для акціонерного товариства, в умовах якого і відбувається злиття особистих і колективних інтересів акціонерів, його працівників та інвесторів.

Врахування та узгодження інтересів повинно базуватися на певній законодавчій базі. Але існують і суспільно-соціальні важелі, які також потрібно враховувати. Йдеться про застосування в управлінській діяльності деяких елементів конс'юмеризму.

Оскільки на перше місце виступають майже завжди економічні інтереси, тому дослідники саме їм приділили значну увагу. Так, природа походження економічних інтересів описувалась ще у роботах В. І. Леніна, К. Маркса та Ф. Енгельса.

Серед сучасних авторів, які також розкривають природу колективних інтересів, можна назвати таких: А. Габов, Л. П. Гацька, О. О. Кобзиста, А. І. Косарев, Г. Б. Рустамбеков та ін.

Недостатньо досліджений механізм узгодження цих інтересів, особливо під час здійснення інвестиційної діяльності, в основі якої вже є економічний елемент.

Метою статті є:

1. Аналіз підходів до визначення сутності економічних інтересів взагалі і інтересів учасників інвестиційного процесу в акціонерному товаристві, зокрема;

2. Визначення чинників, що впливають на ці інтереси;

3. Виокремлення в інвестиційному процесі акціонерного товариства ознак конс'юмеризму;

4. Розробка управлінських дій по гармонізації інтересів із застосуванням елементів конс'юмеризму.

Під час даного дослідження були використані метода аналізу та узагальнення.

Економічні інтереси – економічна категорія, яка відображає виробничі відносини між окремими учасниками суспільного виробництва (індивідами, їх групами, класовими угрупованнями). Форми економічних інтересів можуть бути такі: загальносуспільні, колективні, особисті, матеріальні.

Щодо акціонерних підприємств, то доцільно було б акцентуватися на колективних економічних інтересах, які «виражають необхідність задоволення матеріальних потреб груп людей, об'єднаних однаковою положенням у системі суспільного виробництва, що створює узагальненість інтересів даної соціальної групи» [10; с. 42]. Але й інші форми економічних інтересів також можуть застосовуватись. Так, наприклад, члени акціонерного підприємства мають власні індивідуальні інтереси, які вони націлені наполегливо переслідувати, а взаємодія цих інтересів повинна координуватись.

Це координування може відбуватися за допомогою внутрішньокорпоративних документів: статуту, положеннями, угодами.

«У самому загальному сенсі інтереси становлять збуджуючі мотиви життєдіяльності людей» [9; с. 85]. На підставі цього можна сформулювати причини та умови виникнення економічних інтересів. Життєдіяльність людей відбувається під впливом різних потреб, тоді можна зробити висновок, що в основі інтересу лежить потреба. Саме вона і є умовою виникнення цього інтересу.

Ще одна цікава риса економічних інтересів розглядається у наукових працях, а саме, «...економічні інтереси виникають на межі потреб і виробництва і відображають взаємодію продуктивних сил, які приводять до дії весь економічний механізм суспільства» [3; с. 8].

Вище було вже зазначено, що колективні інтереси складаються із особистих. Психологія дуже часто пов'язує особисті інтереси із побоюваннями. Сучасна економічна ситуація може бути іноді загрозливою і, насамперед, для економічних інтересів. Деякі джерела наводять наслідки таких загроз [8; с. 47]:

- загублення, шкода, випущена вигода, ділові зобов'язання;
- суперництво (конкурентна продукція, нововведення);
- залежність у тій чи іншій галузі господарської діяльності.

Зрозуміло, що достатньо важко узгодити особисті інтереси всіх суб'єктів акціонерного товариства (акціонерів, працівників акціонерного товариства та інших зацікавлених осіб), особливо коли ці інтереси пов'язані з такими побоюваннями. Але необхідність цього узгодження очевидна, і це підтверджується наступними думками вчених, а саме: «існування великої кількості поліваріантних інтересів, мотивів та стимулів (інтерес акціонера, менеджера, робітника), формує об'єктивну необхідність забезпечення їх взаємоузгодженості» [6; с. 13]; «інтереси акціонерів можуть збігатися як з інтересами самого акціонерного товариства, так із інтересами інших учасників корпоративних відносин» [2; с. 19]; «акціонерне товариство становить перехрестя інтересів різних осіб» [1; с. 14].

Йдеться про узгодження інтересів як власника, так і підприємства взагалі, це можливо тому, що «цілі і економічні інтереси власників акціонерного товариства, як правило, найбільш наближені до інтересів підприємства як такого» [7; с. 123].

Акціонерне товариство – це своєрідна держава на мікрорівні, де є свої органи управління. Тому, якщо вдасться врегулювати діяльність акціонерних товариств та запобігти конфліктам між їх власникам, можна буде розраховувати і на врегулювання відносин у країні у цілому [9; с. 109]. А конфлікти інтересів у корпоративному управлінні зустрічаються не так рідко.

Конфлікт інтересів виникає в акціонерному товаристві, якщо особистий інтерес посадової особи чи співробітника товариства перевищує звичайну зацікавленість у своїй роботі. Як правило, така зацікавленість не відповідає, а в більшості випадків навіть суперечать інтересам, діловій репутації чи навіть діяльності відкритого акціонерного товариства» [7; с. 116].

Конфлікт інтересів може виникнути між товариством і окремим акціонером – володарем великого пакета акцій. Як приклад подібних ситуацій можуть виступати: укладення товариством угоди, у якій зацікавленість даної посадової особи чи акціонера перевищує їх звичайну зацікавленість.

Узгодженість інтересів між суб'єктами корпоративного управління важлива ще тому, що цей аспект впливає на процес розвитку акціонерних товариств взагалі, але тут спостерігаються певні обмеження фінансових можливостей економічної системи, відсутності відповідного нормативно-правового та інституціонального забезпечення.

У спеціалізованій літературі наводяться різні категорії чи класифікації зацікавлених осіб, які є активними по відношенню до корпоративних прав акціонерного товариства і здатні об'єктивно вплинути на його діяльність у своїх інтересах. Економічний інтерес таких осіб може виражатися у формі заробітної плати, гарантій та страхування, винагород та премій, соціальних виплат, компенсацій, процентних надбавок за посередництво, можливості розпоряджатися майном та отриманні вигоди від цього розпорядження, можливості пріоритетного придбання майна у приватну власність, власного працевлаштування чи працевлаштування своїх родичів.

На жаль, на даний момент чинне законодавство України не регулює правовідносини, пов'язані з наявністю зацікавленості посадових осіб чи акціонерів товариства під час укладення угод. У проекті Закону «Про акціонерні товариства» є тільки правила поведінки таких осіб, і у разі порушення цих правил проти них можуть бути подані судові позови з метою відшкодування збитків, які були спричинені у ході такої угоди.

А. Яковлев у своїй праці наводить класифікацію зацікавлених економічних агентів, які діють у сфері корпоративного управління. Серед них так звані «будівничі», «загарбники», «регулятори». Кожний з перелічених типів агентів характеризується загальною стратегією поведінки, горизонтом планування і схильністю до ризику. Наприклад, до «загарбників» серед інших віднесені і портфельні інвестори, загальною стратегією поведінки яких є приріст капіталу, отримання максимального прибутку протягом короткого періоду часу [11; с. 39].

Слова «інтереси», «права» є елементами конс'юмеризму (від англ. *consum* – «споживацтво»). Тобто конс'юмеризм – це громадський рух на захист прав і інтересів споживачів. Більш детальний аналіз та узагальнення сутності цього терміну, а також формування даного руху наводиться у більш ранніх статтях автора [4; 5]. Даний рух і є тим суспільно-соціальним важелем, який спроможний узгодити інтереси виробника і кінцевого споживача.

Всі зацікавлені особи у діяльності акціонерного товариства виявляються одночасно і споживачами, особливо при здійсненні інвестиційних процесів. Тому вважається можливим виокремити ознаки конс'юмеризму саме для інвестиційного процесу.

Акціонер інвестуючи гроші у будь-який проєкт очікує певні прибутки, тобто блага. Він купує чи споживає ці блага. Те ж саме можна сказати і про інвестора з боку, який не є акціонером, але інвестує на користь певного акціонерного товариства. Кожний переслідує свої індивідуальні інтереси і володіє певними правами. Права передбачають їх правовий і суспільний захист.

Інвестиції тісно пов'язані з виробничим процесом акціонерного товариства, результатом якого є послуги чи товари, які потім будуть також споживатися. Важливо, щоб вони були якісними і відповідали встановленим стандартам, тоді й не буде порушення прав і інтересів кінцевих споживачів. Споживацтво у разі здійснення інвестиційної діяльності акціонерних товариств також очевидне. Такий аналіз деяких складових інвестиційного процесу акціонерного товариства показує, що в стратегіях управління цим процесом повинні передбачатися ознаки конс'юмеризму.

Пропонується враховувати права і інтереси всіх основних зацікавлених осіб у діяльності акціонерного товариства, включаючи звісно і акціонерів, при формуванні інвестиційного портфеля, виборі інвестиційної стратегії, використанні інвестиційних ресурсів, виробництві товарів і послуг та інше, у межах чинного законодавства.

Наприклад, аналізуючи Закон України «Про інвестиційну діяльність», можна визначити суб'єкти інвестиційної діяльності (ст. 5), їх права (ст. 7), гарантії їх прав (ст. 18), захист інвестицій (ст. 19). Все це можна віднести до ознак конс'юмеризму інвестиційної діяльності. Аналізуючи Принципи корпоративного управління, які були схвалені рішенням ДКЦПФР від 03.06.2003 р., № 242, також знайдемо такі ознаки: перелік прав акціонерів (п. 2) та перелік і права заінтересованих осіб (п. 6).

Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що в основу конс'юмеризму покладені інтереси, права споживачів та їх захист, які є його елементами.

Переважають саме економічні інтереси, які походять від потреб, і приводять у дію весь економічний механізм суспільства. Тому потреби потрібно постійно досліджувати з метою більш точного визначення сутності економічних інтересів. На економічні інтереси впливають такі чинники як держава і суспільство.

В акціонерному товаристві спостерігається сукупність поліваріантних інтересів багатьох осіб, які потребують обов'язкового узгодження. Неузгодженість цих інтересів призводить до небажаного в межах колективного підприємства (мається на увазі акціонерне товариство) конфлікту. Оскільки інвестиційний процес пов'язаний з ризиком, тому важливо дотримуватись прав інвесторів та враховувати їх інтереси і інтереси інших зацікавлених осіб. Тому до ознак конс'юмеризму в інвестиційному процесі акціонерного товариства можна віднести, насамперед, інтереси акціонерів, інвесторів, кінцевих споживачів товарів та послуг, вироблених за допомогою інвестиційних ресурсів, а також права всіх перелічених осіб згідно з чинним законодавством.

Матеріали статті можуть мати теоретичне значення під час викладання курсу «Маркетинг», «Акціонерне право». Практичне значення статті полягає у пропонуванні порад управління акціонерних товариств під час плануванні інвестиційного процесу.

Науковою новизною вважається виокремлення ознак конс'юмеризму в інвестиційній діяльності акціонерних товариств. У подальшому плануються дослідження визначення ролі реклами в інвестиційній діяльності акціонерних товариств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Габоу А. Интересы участников корпоративных отношений // Журнал для акционеров. – 2004. – № 4. – С. 14–20.

2. Габов А. Интересы участников корпоративных отношений // Журналь для акціонеровъ. – 2004. – № 5. – С. 17–20; 29–33.
3. Гацька Л. П. Реалізація колективних економічних інтересів у міжнародній сфері. – К.: Фірма «КіПі», 1996. – 19 с.
4. Герасимова С. В. Узагальнення підходів до визначення конс'юмеризму як соціально-економічної категорії // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 12. – С. 76–79.
5. Герасимова С. В. Економічні передумови розвитку та аспекти формування конс'юмеризму // Вісник Донецького університету: науковий журнал. Серія В. Економіка і право. – 2005. – № 2. – С. 82–87.
6. Кобзиста О. О. Формування та розвиток акціонерного капіталу в умовах трансформаційних змін. – К., – 2005. – 20 с.
7. Козаченко Г. В. Корпоративне управління: Підручник для вузів / Г. В. Козаченко, А. Е. Воронкова. – К.: Лібра, 2004. – 368 с.
8. Косарев А. И. Механизм согласования интересов взаимодействующих экономических субъектов в условиях новой информационной экономики // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 1. – С. 46–52.
9. Рустамбеков Г. Б. Национальные экономические интересы (предпосылки, цели и средства достижения). – Баку: Изд-во Бакинского университета, 1998. – 244 с.
10. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия. Гл. ред. А. М. Румянцев. – М.: Советская энциклопедия. 1975.
11. Яковлев А. Спрос на право в сфере корпоративного управления: эволюция стратегий экономических агентов // Вопросы экономики. – 2003. – № 4. – С. 37–49.

Надійшла до редколегії 09.02.2006.